

YHDENVERTAISUUS- JA TASA-ARVOLAUTAKUNTA/Jaosto

Vakaumus, perusopetus, välitön syrjintä, yhdenvertaisuuden edistäminen, uhkasakko, hyvitys

Diaarinumero: YVTLTK/XXXA/2024

Antopäivä: 15.5.2026

Hakija oli opiskellut vuosina 2018–2024 alakoulussa, ja yläkoulussa syksystä 2024. Alakoulun kevätjuhliissa oli ainakin vuosina 2022 ja 2024 laulettu suvivirsi, sekä harjoiteltu virttä ennen juhlia. Koulu ei ollut tiedottanut huoltajia etukäteen siitä, että juhla sisältää uskonnollisia elementtejä, eikä oppilaan huoltajan ollut siten mahdollista pyytää koulua toteuttamaan erityisjärjestelyjä kuten mahdollistamaan oppilaan poistumista uskonnollisen elementin ajaksi. Näin koulun olisi tullut toimia jo aiemmin esimerkiksi Opetushallituksen antaman ohjeistuksen perusteella.

Yläkoulun joulujuhlan 2024 ohjelmaan oli puolestaan kuulunut Varpunen jouluaamuna -kappale. Kappaleen esittämisestä ei ollut informoitu, eikä hakijalla ole ollut mahdollisuutta poistua laulun esittämisen ajaksi.

Lautakunta katsoi, että hakijaa oli syrjitty vakaumuksen perusteella. Lautakunta totesi, että koulun yhteiset juhlat tulee järjestää kaikille yhteisenä ja siten, että kaikki voivat osallistua niihin vakaumuksesta riippumatta. Suomalaiseen kulttuuriperinteeseen kuuluvan yksittäisen evankelisluterilaiseen uskontoon viittaavan uskonnollisen elementin sisällyttäminen koulun yhteiseen juhlaan, kuten kevätjuhlaan, ei kuitenkaan yksinään synny olettamaa muuhun uskontokuntaan tai mihinkään uskontokuntaan kuulumattomaan oppilaaseen kohdistuneesta syrjinnästä. Kaikille yhteiseksi tarkoitettu, yksittäisen uskonnollisen elementin sisältävä kevätjuhla voi kuitenkin olla järjestetty tavalla, joka syrjii muihin kuin evankelisluterilaiseen uskontokuntaan tai mihinkään uskontokuntaan kuulumatonta oppilasta. Arvioitaessa, syntykö asiassa olettama syrjinnästä, merkitystä on lautakunnan mukaan erityisesti sillä, miten juhlan järjestelyt on tosiasiasa toteutettu juhlaan sinänsä hyväksytysti sisällytettyjen oppilaan uskonnon tai vakaumuksen vastaisten uskonnollisten elementtien osalta. Tässä arvioinnissa voidaan Opetushallituksen ohjeessakin viitatusti ottaa huomioon etukäteistiedottaminen oppilaille ja näiden huoltajille juhlien sisällöstä, juhlan ohjelman kokonaisjärjestelyt, mahdolliset oppilaan tai tämän huoltajan toiveesta toteutetut oppilaskohtaiset erityisjärjestelyt sekä näistä oppilaalle aiheutuneet seuraukset.

Ratkaistavana olevassa asiassa alakoulu ei ollut etukäteen ilmoittanut oppilaiden huoltajille, että kevätjuhla sisältäisi uskonnollisen elementin, eikä hakijan huoltajan ollut siten mahdollista pyytää koulua toteuttamaan erityisjärjestelyjä kuten mahdollistamaan hakijan poistumista uskonnollisen elementin ajaksi. Vastaavalla tavalla oli toimittu yläkoulussa.

Lautakunta kielsi uusimasta hakijan syrjintää ja asetti vastaajakaupungille 10 000 euron uhkasakon kieltopäätöksensä tehosteeksi. Lautakunta myös suositti vastaajaa maksamaan hakijalle hyvityksenä 2 500 euroa. Lautakunta katsoi vielä kaupungin laiminlyöneen velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta, kun se ei ollut riittävässä määrin varmistunut siitä, että koulut soveltaisivat niille annettua ohjeistusta siten, että yhteisiä juhlia järjestettäessä taataan myös muiden kuin evankelisluterilaiseen uskontokuntaan kuuluvien oppilaiden yhdenvertaisuus.

(Ei lainvoimainen)

Asioiden käsittely yhdessä

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta on hallintolain (434/2003) 25 §:n nojalla valmistellut asiat YVTLTK/XXXA/2024 ja YVTLTK/XXXB/2024 yhdessä. Asiat on ratkaistu erillisillä päätöksillä.

Asian tausta

Hakija on opiskellut vuosina 2018–2024 tässä hakemusasiassa kyseessä olevassa alakoulussa ja syksystä 2024 lukien tässä hakemusasiassa kyseessä olevassa yläkoulussa. Alakoulun kevätjuhlissa on ainakin vuosina 2022 ja 2024 laulettu Suvivirsi. Yläkoulun joulujuhlan 2024 ohjelmaan on puolestaan kuulunut Varpunen jouluaamuna -kappale.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan puheenjohtaja on 28.1.2025 päätöksellään päättänyt, että lautakunta jättää hakemuksen osin tutkimatta, koska asia tutkimatta jätetyiltä osin ollut vireillä hallinto-oikeudessa. Asian vireilläolon päätyttyä hallinto-oikeudessa hakija on pyytänyt lautakuntaa tutkimaan asian kokonaisuudessaan.

Hakijan vaatimukset

Hakija vaatii, että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta toteaa vastaajan syrjineen häntä vakaumuksen perusteella ja asettaa vastaajalle uhkasakon.

Hakija pyytää lisäksi lautakuntaa suosittamaan, että vastaaja maksaa hänelle hyvitystä syrjinnästä.

Hakijan perustelut

Alakoulu

Hakijaa on syrjitty alakoulussa vakaumuksen perusteella kuuden vuoden ajan eli vuosina 2018–2024. Alakoulun kevätjuhlaan on useana vuonna sisältynyt Suvivirsi, mistä ei ole ilmoitettu huoltajille ja jonka ajaksi oppilaille ei ole tarjottu mahdollisuutta poistua. Hakija ja

hänen samaa koulua käyneet sisaruksensa ovat lisäksi harjoitelleet Suvivirttä useita kertoja oppitunneilla tai muuten ilman, että siitä on tiedotettu huoltajia tai kerrottu oppilaille näiden oikeudesta olla osallistumatta uskonnolliseen toimintaan. Hakijan on 9–10-vuotiaana katsottava olleen kypsä halutessaan päättämään olla osallistumatta uskonnon harjoittamiseen.

Alakoulun kevätjuhlassa 2022 on laulettu Suvivirsi, jonka ajaksi juontajat kehottivat juhlaväkeä nousemaan. Suvivirren sisällyttämisestä juhlaan ei ollut ilmoitettu etukäteen oppilaiden huoltajille, eikä näillä siten ollut mahdollisuutta sopia oppilaita, kuten hakijaa, koskevista erityisjärjestelyistä uskonnollisen sisällön ajaksi. Hakijalle ei juhlassakaan tarjottu mahdollisuutta poistua, eikä se myöskään olisi huomiota herättämättä ollut mahdollista hakijan paikalta keskeltä salia ja penkkiriviä. Hakijan huoltaja oli tilaisuuden jälkeen yhteydessä koulun rehtoriin ja kaupungin perusopetusjohtajaan. Sen lisäksi, että kaupunki myönsi antamassaan vastauksessa seisomaan nousemiseen kehottamisen olevan väärin, kaupunki totesi, että yksittäinen uskonnollinen ohjelma tulisi sijoittaa juhlan loppuun, jotta poistuminen olisi tarvittaessa helppoa. Huoltaja teki kantelun myös aluehallintovirastoon, joka ei kuitenkaan katsonut tarpeelliseksi puuttua asiaan enempää sen jälkeen, kun kaupunki myönsi toiminnan olleen virheellistä.

Alakoulun kevätjuhlassa 2023 on myös hyvin todennäköisesti laulettu Suvivirsi. Hakija ei kuitenkaan pysty muistamaan asiaa varmaksi.

Alakoulun kevätjuhlaan 2024 sisältyi jälleen Suvivirsi, jonka sisällyttämisestä juhlaan ei ollut ilmoitettu etukäteen. Myöskään oppilaille ei ollut etukäteen tai tilaisuudessa kerrottu mahdollisuudesta poistua virren ajaksi. Hakija istui jälleen keskellä salia ja penkkiriviä, eikä poistuminen taaskaan ollut mahdollista huomiota herättämättä. Lisäksi sosiaalinen paine jäädä paikalle oli voimakas. Hakijan huoltaja teki tilaisuuden jälkeen kaupungille hyvitysvaatumuksen vakaumukseen perustuvasta syrjinnästä. Kaupunki eväsi vaatimuksen XX.XX.2024 annetulla päätöksellä. Päätökseen oli kirjattu, että kaupunki oli jälleen kerran käymässä läpi uskonnollista toimintaa koskevaa ohjeistusta. Perusopetusjohtaja antoi hakijan huoltajalle vastaavan lupauksen.

Hakija toteaa, että lukuisissa eri viranomaispäätöksissä on todettu, että yksittäinen lukukauden päätösjuhlaan sisällytetty uskonnollinen elementti ei tee koko juhlasta uskonnollista tilaisuutta. Tästä huolimatta kyse on uskonnollisesta elementistä, jonka ajaksi kaikille halukkaille on mahdollistettava poistuminen huomaamatta ja tarpeetonta leimautumista välttämällä. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että uskonnollisen elementin sisällyttämisestä juhlaan tiedotetaan riittävässä ajoin etukäteen, jotta tieto saavuttaa kaikki huoltajat ja nämä voivat sopia tarvittavista poikkeusjärjestelyistä, ja että kaikki juhlan uskonnollinen sisältö järjestetään kokonaisuudessaan juhlan aluksi tai loppuun, jolloin edestakainen kulkeminen juhlatilan ja muun tilan välillä ei ole tarpeen. Sillä, onko uskonnollinen elementti esitys vai yhteislaulu, ei ole merkitystä.

Eri henkilöt voivat kokea uskonnonvapautta loukkaaviksi erilaiset asiat.

Uskonnonvapauden toteutumisen varmistamiseksi lähtökohtaisesti tunnustuksettomaan opetukseen sisällytetystä uskonnollisesta sisällöstä on aina tiedotettava mahdollisimman matalalla kynnyksellä. Tätä edellyttää myös esimerkiksi perustuslain 22 §:stä johtuva velvollisuus perusoikeusmyönteiseen laintulkintaan. Kun juhlan uskonnollisesta sisällöstä

ei tiedoteta etukäteen, riistetään oppilailta ja näiden huoltajilta mahdollisuus käyttää uskonnonvapaudesta johtuvia oikeuksiaan.

Hakija toteaa, että vaikka alakoulun kevätjuhlasta 2022 on kulunut yli kaksi vuotta, tulisi asia tältäkin osin käsitellä rikoslain 8 luvun 2 §:n 2 momentin nojalla, samoin kuin yhdenvertaisuuslain 26 §:n mukaisesti ottaen huomioon syrjinnän jatkuva luonne. Menettely tulee joka tapauksessa ottaa huomioon muun syrjinnän perusteella suositettavaa hyvitystä korottavana seikkana. Lautakunnan tulee tutkia hakemus vähintään alakoulun kevätjuhlan 2024 osalta.

Yläkoulu

Hakijan yläkoulun joulujuhlissa esitettiin 2024 uskonnollinen kappale Varpunen jouluaamuna. Mikäli kappaleen sisällyttäminen juhlaan olisi ilmoitettu etukäteen, olisi hakija halunnut poistua sen ajaksi. Oppilaille ei myöskään tilaisuudessa varattu mahdollisuutta poistua esityksen ajaksi. Uskonnollinen elementti oli säännösten vastaisesti sijoitettu keskelle juhlaohjelmaa ja hakija istui keskellä salia ja penkkiriviä, minkä vuoksi tilaisuudesta poistuminen huomiota herättämättä olisi ollut mahdotonta.

Hakija toteaa, että kappaleen uskonnollisuus ei määrity sen perusteella, onko se sisällytetty virsikirjaan, vaan sen sisällön perusteella. Varpunen jouluaamuna on perinteinen uskonnollinen joululaulu, jossa lauletaan sekä Jumalasta että enkeleistä, ja joka on useina vuosina sisällytetty evankelisluterilaisen kirkon kauneimpiin joululauluihin. Näihin joululauluihin sisältyi esimerkiksi vuonna 2021 yhteensä 26 kappaletta, joista vain kaksi ei ollut sanoitukseltaan uskonnollisia. Varpunen jouluaamuna ei välttämättä edes ole kaikille nuorille tai huoltajille tuttu, minkä vuoksi koulun olisi suoraan tullut kertoa, että kyse on uskonnollisesta kappaleesta.

Yläkoulu lähetti huhtikuussa 2025 loppukevättä koskevan tiedotteen, johon oli yhtenä seikkana sisällytetty kevätjuhlan Suvivirsi. Tiedotteessa pyydettiin huoltajaa olemaan yhteydessä ryhmänohjaajaan, mikäli nuori halusi poistua juhlasalista ennen Suvivirttä. Hakijan huoltaja kirjoitti XX.XX.2025 rehtorille ja ryhmänohjaajalle, ettei voinut käyttää uskonnonvapautta hakijan puolesta. Hakijan luokan oppilaita pyydettiin viikkoa ennen kevätjuhlaa täyttämään kirjallinen ilmoitus siitä, halusivatko nämä jäädä juhlaan vai poistua Suvivirren ajaksi.

Muita huomioon otettavia seikkoja, uhkasakkovaatimus ja hyvitysvaatimus

Asiaa arvioitaessa on otettava huomioon syrjivän menettelyn jatkuvuus siitäkin huolimatta, että hakijan huoltaja on jo 10 vuoden ajan yrittänyt saada vastaajakaupunkia noudattamaan koulujen uskonnollista toimintaa koskevia säännöksiä. Perusopetuslinjan päällikkö on muun muassa 2019 luvannut, että uskonnollista toimintaa koskeva ohjeistus käytäisiin läpi koko kaupungissa ja että toiminta olisi jatkossa säännösten mukaista. Perusopetusjohtaja on viimeksi syksyllä 2024 antanut huoltajalle vastaavan sisältöisen lupauksen.

Tässä hakemusasiassa tarkoitettujen tilaisuuksien ohella hakijan huoltaja on myös vuonna 2024 osallistunut yläkoulun kevätjuhlaan, johon oli niin ikään sisällytetty asiasta ennalta ilmoittamatta Suvivirsi, sekä vuonna 2024 toisen koulun joulujuhlaan, johon oli sijoitettu eri

puolille juhlaa uskonnollisia elementtejä. Toisessa koulussa on hakijan huoltajan tietojen mukaan harjoiteltu myös keväällä 2025 Suvivirttä siitä etukäteen tiedottamatta ja oppilaille poistumismahdollisuutta varaamatta.

Kaupunki on lautakunnalle esittämänsä selvityksen perusteella havahtunut muistuttamaan juhla järjestelyistä ja tiedottamisesta 22.5.2025 eli noin viikko sen jälkeen, kun hakijan huoltaja oli ollut yhteydessä yläkouluun kevätkuuhlan 2025 Suvivirttä koskevista järjestelyistä. Ajantasaisen tiedottamisen kannalta 22.5.2025 muistutus on tehty aivan liian myöhään, sillä kouluissa kevätkuuhlaan on ollut aikaa enää enintään 9 päivää. Lisäksi on tuskin sattumaa, että vastaajan toimittama ohje on päivätty 7.6.2024 eli muutama päivä sen jälkeen, kun hakijan huoltaja oli esittänyt kaupungille korvausvaatimuksen syrjinnästä. Päiväyksen perusteella ohjeistus on lähetetty kouluille myös kesällä tai syksyllä 2024, mistä huolimatta ainakaan yläkoulun toiminta 2024 joulukuuhlan osalta ei ole ollut ohjeen mukaista.

Kaupungin menettely osoittaa sen välinpitämättömän ja haluttoman suhtautumisen sen toimintaa ohjaavien säännösten noudattamiseen sekä osoittaa, että kaupunki ei oma-aloitteisesti tule muuttamaan toimintaansa säännösten mukaiseksi. Lautakunnan tulisi tämän vuoksi harkita myös riittävän suuren uhkasakon asettamista kaupungille pitkään jatkuneiden, toistuvien ja tietoisten rikkomusten lopettamiseksi.

Hakija vaatii, että lautakunta suosittaa vastaajaa maksamaan hänelle 1 000 euron hyvityksen syrjinnästä.

Vastaajan vastaus

Vastaaja kiistää väitteet syrjinnästä. Vastaaja vaatii, että hakemus ja siinä esitetyt korvausvaatimukset jätetään osin tutkimatta vanhentuneena ja muilta osin hylätään perusteettomana.

Vastaajan perustelut

Säännöksiä ja ohjeita

Vastaaja viittaa perustuslain 6 ja 11 §:ään sekä yhdenvertaisuuslain 8 §:ään.

Lisäksi vastaaja toteaa, että perusopetuslain 3 § edellyttää, että opetuksessa ollaan yhteistyössä kotien kanssa. Perusopetuslaissa säädetään tilanteista, joissa huoltajalle tulee varata tilaisuus tulla kuulluksi. Perusopetuslaissa ei säädetä uskonnollisista tilaisuuksista tai niistä ilmoittamisesta.

Perusopetuslain 3 a §:n mukaan opetusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja siitä päätettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Hallituksen esityksen (HE 127/2021 vp.) mukaan lapsen etua on harkittava sekä yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lapsen kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.

Opetushallitus on 19.9.2022 päivittänyt ohjeen perusopetuksen uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksen sekä esiopetuksen katsomuskasvatuksen järjestämisestä sekä yhteisistä juhlista ja uskonnollisista tilaisuuksista esi- ja perusopetuksessa. Ohjeessa edellytetään, että uskonnollisista tilaisuuksista ja niiden vaihtoehtoista tiedotetaan etukäteen riittävän ajoissa koteja. Huoltaja ja oppilas päättävät, osallistuuko oppilas uskonnolliseen tilaisuuteen vai sille vaihtoehtoiseen toimintaan. Koulun yhteinen juhlatilaisuus ei ole uskonnollinen tilaisuus, vaikka sen ohjelmaan sisältyisi joitakin uskontoon viittaavia elementtejä. Siten uskonnollisia tilaisuuksia koskeva tiedottamisvelvollisuus ja vaihtoehtoisen tilaisuuden järjestäminen ei koske yhteisiä juhlia.

Opetushallituksen ohjeen mukaan Suvivirren tai Varpunen jouluaamuna -kappaleen laulaminen tai esittäminen ei tee tilaisuudesta uskonnollista. Ohjeessa mainitaan erikseen virret ja todetaan, että oppilaita ei saa pakottaa tai painostaa toimimaan vakaumuksensa vastaisesti. Opetushallituksen ohjeessa tai muussakaan ohjeessa ei ole määritelty, milloin yksittäinen laulu katsotaan uskonnolliseksi.

Alakoulu

Vastaja toteaa, että hakemus on 19.12.2024 tullut vireille lautakunnassa, eikä siinä siten voi esittää vaatimuksia 19.12.2022 edeltävältä ajalta. Hakemusta ei siten tule tutkia vanhentuneena.

Lautakunnan pyynnöstä vastaja on antanut vastauksen myös alakoulun menettelystä.

Hakijan huoltajan kanssa on käyty sähköpostikirjeenvaihtoa alakoulun vuoden 2022 kevätkuulasta ja siihen sisältyneestä Suvivirrestä. Aluepäällikkö on vastauksessaan todennut, ettei kevätkuula ole uskonnollinen juhla, vaan kaikille oppilaille tarkoitettu juhla. Vastauksen mukaan yksittäisessä kappaleessa olevat yksittäiset sanat tai Suvivirsi eivät Opetushallituksen linjauksen mukaan tee tilaisuudesta uskonnollista. Esi- ja perusopetuksessa tulee huolehtia siitä, ettei tilaisuuksiin tai sen osiin osallistumatta jättämisestä aiheudu oppilaalle leimautumista tai muita haitallisia seurauksia, esimerkiksi sijoittamalla Suvivirsi juhlan loppuun ja mahdollistamalla poistuminen helposti rivin reunasta. Aluepäällikkö on vielä todennut, ettei seisomaan pyytäminen Suvivirren aikana noudata edellä mainittuja periaatteita, ja että koulun tulee kiinnittää tähän vastaisuudessa huomiota. Vastaus on lähetetty tiedoksi alakoulun rehtorille, jonka on tullut huomioida se koulun toiminnassa, ja jonka kanssa aluepäällikkö on myös keskustellut. Koulun rehtori on syksyllä 2023 vaihtunut.

Alakoulun kevätkuulassa 2024 on rehtorin mukaan laulettu Suvivirsi istuen toisena yhteislauluna osana kouluun liittyvää kulttuuriperinnettä. Suvivirttä on harjoiteltu luokassa sekä kenraaliharjoituksessa osana muuta ohjelmaa. Oppilaiden kanssa on keskusteltu siitä, että Suvivirren laulaminen on vapaaehtoista ja että oppilas voisi päättää asiasta itse. Huoltajia ei ole kutsuttu juhlaan, minkä vuoksi heille ei ole myöskään ilmoitettu juhlan sisällöstä.

Yläkoulu

Rehtorin antaman selvityksen mukaan yläkoulussa 2024 järjestetyssä joulujuhlassa esiintyi oppilaita itse valmistelemisissaan ohjelmissa. Opettajia oli ohjeistettu uskonnon

harjoittamiseen liittyvien kappaleiden suhteen. Varpunen jouluaamuna oli esiintyvien oppilaiden oma toive. Koulun käsityksen mukaan kappale ei ollut uskonnollista toimintaa vaan jouluperinteeseen kuuluva joululaulu, mistä syystä sen sisällyttäminen juhlan ohjelmaan ei ilmoitettu etukäteen. Varpunen jouluaamuna toteutettiin esityksenä, ei yhteislauluna.

Kaupungin kouluille antama ohjeistus

Kaupunki on lautakunnan pyynnöstä selvittänyt, millaista ohjeistusta se on antanut kouluille juhlien sisältöä koskevasta viestinnästä, uskonnollisten elementtien sisällyttämisestä juhliin sekä tästä mahdollisesti aiheutuvista juhlan aikaisista erityisjärjestelyistä.

Keskeinen asiaa koskeva ohje on edellä mainittu Opetushallituksen 19.9.2022 päivittämä ohje. Ohjetta on käsitelty 15.10.2022 suomenkielisen perusopetuksen tulosityksikön johtoryhmässä sekä rehtori-infossa.

Kaupunki on toistuvasti ohjeistanut kouluja juhlien järjestämisen käytännöistä. Kaupunki on esimerkiksi ennen kevään 2025 kevätkuuhlia lähettänyt 22.5.2025 kouluille lautakunnalle toimittamansa 7.6.2024 päivätyn ohjeen. Kukin aluepäällikkö on käsitellyt ohjetta oman alueensa rehtoreiden kanssa. Kaupunki antaa tarvittaessa tarkempia ohjeita, mikäli rehtorit ovat yksittäisissä tilanteissa yhteydessä omaan esihenkilöönsä eli aluepäällikköön taikka ohjeen laatineeseen aluepäällikköön.

Kaupunki on myös lähettänyt hakijan huoltajan asiassa YVTLTK/XXXB/2024 toimitetun XX.XX.2024 annetun kasvun ja oppimisen lautakunnan päätöksen tiedoksi ja tutustuttavaksi rehtoreille, missä yhteydessä on muistutettu Opetushallituksen 19.9.2022 ohjeesta. Kaupunki on edellyttänyt kaikkien kaupungin suomenkielisten peruskoulujen toimivan ohjeen mukaisesti, ja että ohjeistus käydään tarpeellisilta osin läpi myös koulun nykyisen ja uuden henkilökunnan kanssa. Asiaa oli käsitelty myös 22.8.2024 alueellisissa rehtorikokouksissa.

Hyvitysvaatimus

Koulun toimintaa ohjaavat perusopetuslaki, Opetushallituksen vahvistamat opetussuunnitelman perusteet sekä kuntakohtainen opetussuunnitelma. Koulujen yhteisiä tilaisuuksia ja uskonnollisia tilaisuuksien järjestämisestä ohjeistetaan edellä mainitussa Opetushallituksen ohjeessa, jonka mukaan juhliin voi sisältyä joitakin uskontoon viittaavia elementtejä. Perustuslakivaliokunnan näkemyksen mukaan tällaiset juhlatraditiot ovat osa suomalaista kulttuuria. Valiokunnan mietinnön mukaisesti juhlaan mahdollisesti sisältyvän yksittäisen virren laulamisen johdosta juhlaa ei uskonnollisen suvaitsevaisuuden nimissä voi pitää uskonnon harjoittamiseksi katsottavana tilaisuutena. Perustuslakivaliokunnan mukaan koulun perinteisiin juhliin voi sisältyä muitakin vastaavia, sinänsä uskonnollista alkuperää olevia traditioita.

Hakijaa ei ole syrjitty, eikä perustetta hyvitykselle siten ole. Hyvitysvaatimus on myös määrältään perusteeton.

Esittelijän esitys

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta jättää hakemuksen tutkimatta siltä osin kuin siinä on kyse hakijaan ennen 19.12.2022 kohdistuneesta syrjinnästä.

Lautakunta katsoo hakijaan kohdistuneen välitöntä vakaumukseen perustunutta syrjintää siltä osin kuin asiassa on kyse vastaajakaupungin alakoulussa kevätlukukauden 2024 päätteeksi järjestetystä kevätjuhlasta sekä vastaajakaupungin yläkoulussa syyslukukauden 2024 päätteeksi järjestetystä joulujuhlasta. Lautakunta kieltää uusimasta syrjintää.

Lautakunta katsoo vastaajakaupungin laiminlyöneen velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta.

Lautakunta asettaa kieltopäätöksensä tehosteeksi 10 000 euron uhkasakon. Päätöstä on noudatettava viimeistään kahden viikon kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

Lautakunta suosittaa vastaajaa maksamaan hakijalle 2 500 euron hyvityksen.

Kysymyksenasettelu

Asiassa on ensin ratkaistavana, miltä osin yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta tutkii hakemuksen.

Siltä osin kuin lautakunta tutkii hakemuksen, asiassa on kysymys siitä, onko vastaaja syrjinyt hakijaa vakaumuksen perusteella, kun alakoulun kevätjuhlaan on vuonna 2024 sisällytetty siitä ennalta ilmoittamatta Suvivirsi, ja kun yläkoulun joulujuhlaan on vuonna 2024 sisällytetty siitä ennalta ilmoittamatta Varpunen jouluaamuna -kappale, taikka muun hakemuksessa esitetyn perusteella.

Asiassa on lisäksi kyse siitä, onko vastaajakaupunki laiminlyönyt velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta.

Asiassa on lisäksi kyse uhkasakon asettamisesta sekä yhdenvertaisuuslain mukaisen hyvityksen suosittamisesta.

Perustelut

Hakemuksen tutkittavaksi ottaminen

Lautakunta toteaa aluksi selvyuden vuoksi, että sen toimivallasta säädetään yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta annetussa laissa (1327/201). Lautakunnalla ei ole toimivaltaa soveltaa esimerkiksi hakijan viittaamaa rikoslakia (39/1889).

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta annetun lain 11 §:n 2 momentin mukaan lautakunta ei ota tutkittavaksi yli kahta vuotta vanhempaa asiaa, ellei siihen ole erityistä syytä.

Säännöksen esitöissä on todettu, että siinä tarkoitettu erityinen syy voi olla esimerkiksi se, että syrjinnän uhri on saanut tiedon syrjivästä tapahtumasta hyvin myöhään, tai jonkin muun seikan vuoksi asian vieminen lautakuntaan olisi estynyt. Erityinen syy voisi olla myös se, että asian vieminen lautakuntaan on viivästynyt koska asiaa on käsitelty ensin toisessa viranomaisessa. Toisaalta tällaisessakaan tilanteessa käsillä ei aina olisi laissa tarkoitettu erityinen syy. Lautakunnan harkintavaltaan kussakin tapauksessa kuuluu arviointi siitä, onko käsillä erityinen syy käsitellä kahta vuotta vanhempi asia. (HE 148/2022 vp, s. 79.)

Nyt arvioitavana oleva hakemusasia on 19.12.2024 tullut vireille yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnassa. Lautakunnan arvioitavaksi tulee siten, onko käsillä erityinen syy käsitellä 19.12.2022 ja sitä edeltävää aikaa koskevia tapahtumia.

Asiassa on selvitetty, että hakijan huoltaja on ennen asian vireilletuloa kevätkuuhlan 2022 jälkeen kannellut aluehallintovirastoon, joka ei kaupungin myönnettyä juhlan menettelyn virheellisyyden ole katsonut tarpeelliseksi käsitellä asiaa enemmälti. Asiassa on lisäksi selvitetty, että hakijan huoltaja oli kevätkuuhlan 2024 jälkeen XX.XX.2024 esittänyt vastaajakaupungille korvausvaatimuksen vakaumukseen perustuvasta syrjinnästä. Esitetyn selvityksen perusteella vastaajakaupungin kasvun ja oppimisen lautakunta on XX.XX.2024 hylännyt vaatimuksen, mistä päätöksestä hakijan huoltaja on valittanut hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeuden päätöksen mukaan hakijan huoltaja on valituksen perusteena vedonnut muun muassa siihen, että hänen lastensa koulut ovat noin yhdeksän vuoden ajan loukanneet lasten uskonnonvapautta laulattamalla virsiä oppitunneilla ja kevätkuuhliissa, minkä lisäksi vastaajakaupunki on rikkonut toimintaa koskevaa tiedottamisvelvollisuuttaan. Hallinto-oikeus on XX.XX.2025 antamallaan päätöksellä jättänyt valituksen tutkimatta toimivaltaansa kuulumattomana.

Lautakunta toteaa, että vastaajakaupungin kasvun ja oppimisen lautakunnassa ja sittemmin hallinto-oikeuden käsittelemässä valitusasiassa on ollut kyse osin myös vastaajakaupungin ja hakijan koulun 19.12.2022 edeltäneestä menettelystä. Ottaen kuitenkin huomioon, että tämä asia on saatettu vireille vastaajakaupungin lautakunnassa vasta kevätkuuhlan 2024 jälkeen, ei sen käsittelyn voida vaikuttaneen hakijan mahdollisuuksiin saattaa aikaisemmin lautakunnan tutkittavaksi vastaajan ja sen koulun 19.12.2022 edeltänyttä menettelyä koskevaa asiaa. Esitetyn selvityksen perusteella myöskään hakijan huoltajan kantelu aluehallintovirastolle ei ole viivästyttänyt hakemuksen tekemistä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle siten, että lautakunnalla olisi erityinen syy käsitellä hakemus 19.12.2022 edeltänyttä menettelyä koskevin osin.

Koska käsillä ei ole erityistä syytä käsitellä kahta vuotta vanhempaa asiaa, lautakunta jättää hakemuksen tutkimatta siltä osin kuin siinä on kyse hakijaan ennen 19.12.2022 kohdistuneesta syrjinnästä. Lautakunta tutkii hakemuksen muilta osin.

Pääasia

Sovellettavia oikeusohjeita

Yhdenvertaisuuslain 5 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on arvioitava, miten sen toiminta vaikuttaa eri väestöryhmiin ja miten yhdenvertaisuus muutoin toteutuu sen toiminnassa, ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava viranomaisen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Yhdenvertaisuuslain 6 §:n 1 momentin mukaan koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on arvioitava, miten sen toiminta vaikuttaa eri väestöryhmiin ja miten yhdenvertaisuus muutoin toteutuu sen toiminnassa, ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava oppilaitoksen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Yhdenvertaisuuslain 8 §:n 1 momentin mukaan ketään ei saa syrjiä muun ohella vakaumuksen perusteella. Mainitun pykälän 2 momentin mukaan välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi tässä laissa tarkoitettua syrjintää on häirintä, kohtuullisten mukautusten epääminen sekä ohje tai käsky syrjiä.

Yhdenvertaisuuslain 10 §:n mukaan syrjintä on välitöntä, jos jotakuta kohdellaan henkilöön liittyvän syyn perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta on kohdeltu, kohdellaan tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa.

Yhdenvertaisuuslain 11 §:n 1 momentin mukaan erilainen kohtelu ei ole syrjintää, jos kohtelu perustuu lakiin ja sillä muutoin on hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia. Pykälän 2 momentin mukaan erilainen kohtelu on kuitenkin oikeutettua siinäkin tapauksessa, että kohtelun oikeuttamisperusteista ei ole säädetty, jos kohtelulla on perus- ja ihmisoikeuksien kannalta hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia. Momentin 1 ja 3 kohtien mukaan tätä säännöstä ei kuitenkaan sovelleta, kun kyse on julkisen vallan käytöstä tai julkisen hallintotehtävän hoidosta taikka koulutuksen saamisesta.

Yhdenvertaisuuslain 13 §:n mukaan syrjintä on välillistä, jos näennäisesti yhdenvertainen sääntö, peruste tai käytäntö saattaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella, paitsi jos säännöllä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia.

Yhdenvertaisuuslain 28 §:n mukaan vireillepanijan on syrjintää koskevaa asiaa viranomaisessa käsiteltäessä esitettävä selvitystä seikoista, joihin vaatimus perustuu. Jos asiaa käsiteltäessä esitettyjen selvitysten perusteella

voidaan olettaa syrjinnän kieltoa rikotun, vastapuolen on kumotakseen oletuksen osoitettava, että kieltoa ei ole rikottu.

Perusopetusasetuksen (852/1998) 3 §:n 5 momentin mukaan osa työajasta saadaan käyttää työelämään tutustuttamiseen sekä lukuvuoden päättäjäisiin ja muihin yhteisiin tapahtumiin.

Muita tulkintaohjeita

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014)

Perusopetusasetuksen 3 §:n 5 momentissa tarkoitettuja yhteisiä tapahtumia voivat olla muun muassa koulun juhlat, teemapäivät ja retket. Opintokäynnit voivat koskea koko koulu yhteisöä tai vain joitakin tai jotakin opetusryhmää. (s. 45.)

Opetushallituksen *perusopetuksen uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetusta sekä esiopetuksen katsomuskasvatuksen järjestämistä sekä yhteisiä juhlia ja uskonnollisia tilaisuuksia koskevan ohjeen (OPH-3903-2022, 19.9.2022, jatkossa Opetushallituksen ohje 2022) esi- ja perusopetuksen yhteisiä juhlia koskeva 3. kohta*

Suomessa esi- ja perusopetuksessa on useita perinteisiä juhlia, kuten joulujuhla, kevätjuhla ja itsenäisyyspäivän juhla. Nämä yhteiset juhlat ovat perusopetusasetuksen (852/1998) 3 §:n 5 momentin mukaan lukuvuoden päättäjäisiä ja muita yhteisiä tapahtumia, jotka ovat kaikille oppilaille tarkoitettuja (ks. EOAK/2186/2018). Nämä juhlat eivät voi olla uskonnollisia tilaisuuksia, eikä niille järjestetä vaihtoehtoisia tilaisuuksia. Opetuksen järjestäjät ja koulut päättävät tarkemmin juhlista ja niiden sisällöstä. (Opetushallituksen ohje 2022, s. 6)

Yhteisiin juhliin voi sisältyä myös joitakin uskontoon viittaavia elementtejä. Perustuslakivaliokunnan mukaan tällaiset juhlatraditiot ovat osa suomalaista kulttuuria. Valiokunnan mietinnön mukaisesti juhlaan mahdollisesti sisältyvän yksittäisen virren laulamisen johdosta juhlaa ei voida uskonnollisen suvaitsevaisuuden nimissä pitää uskonnon harjoittamiseksi katsottavana tilaisuutena. Perustuslakivaliokunnan mukaan koulun perinteisiin juhliin voi sisältyä muitakin vastaavia sinänsä uskonnollista alkuperää olevia traditioita. (PeVM 10/2022 vp, 2/2014 vp ja 16/2021 vp.) (Opetushallituksen ohje 2022, s. 6–7)

Opetuksen ja kasvatuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kasvua erilaisuuden kunnioittamiseen sekä vastuullisuuteen, yhteistyöhön ja toimintaan, joka edistää ihmisryhmien, kansojen, aatteiden, uskontojen ja kulttuurien välistä kunnioittamista ja luottamusta (Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta 2 §:n 2 mom. 422/2012). Näiden tavoitteiden tulee olla lähtökohtana myös opetukseen liittyvän suomalaisen juhlaperinnön vaalimisessa ja kehittämisessä. (Opetushallituksen ohje 2022, s. 7)

Perustuslakivaliokunnan ja eduskunnan oikeusasiamiehen linjausten pohjalta tarkkaa rajaa uskontoon viittaavien elementtien sallitulle määrälle koulujen yhteisissä juhlissa ei voida antaa, vaan asia jää opetuksen järjestäjän tai koulun harkittavaksi. Harkinnassa tulee kiinnittää huomiota juhlasta muodostuvaan kokonaisuuteen ja uskonnollisten elementtien osuuteen siinä. (Opetushallituksen ohje 2022, s. 7)

Esi- ja perusopetuksen juhlat ovat osa opetusta ja toimintaa, johon oppilaiden tulee osallistua. Opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa. Koulun tulee tiedottaa oppilaiden huoltajille järjestettävistä tapahtumista ja niiden sisällöstä. Tarvittaessa huoltajien kanssa voidaan sopia oppilasta koskevista yksilöllisistä järjestelyistä, jos huoltaja ei halua oppilaan osallistuvan kaikkeen juhlaan kuuluvaan ohjelmaan. Järjestelyistä sovittaessa tulee ottaa huomioon oppilaan turvallisuus. Järjestelyt, kuten oppilaan siirtyminen toiseen tilaan osaksi aikaa, tulee toteuttaa hienotunteisesti ja mahdollisimman vähän huomiota herättävästi. Juhlaan sisältyville uskonnollisille elementeille ei tarvitse järjestää korvaavaa ohjelmaa tai toimintaa. (Opetushallituksen ohje 2022, s. 8)

Itä-Suomen aluehallintovirasto ISAVI/11019/2022

Aluehallintovirasto kiinnitti opetuksen järjestäjän ja koulun rehtorin huomiota siihen, että perusopetusasetuksen 3 §:n 5 momentin mukainen opetukseen kuuluva joulujuhla tulee järjestää kaikille yhteisenä ja siten, että kaikki voivat siihen vakaumuksestaan riippumatta osallistua. Ratkaisunsa perusteluissa aluehallintovirasto totesi, että koulun yhteiseen juhlaan voi sisältyä yksittäisiä uskontoon viittaavia elementtejä, ja tarvittaessa oppilaan osallistumista joihinkin juhlan ohjelmiin voidaan mukauttaa. Opetuksen järjestäjän harkinnassa on päättää tarkemmin juhlan sisällöstä, ja juhlaa suunniteltaessa tulee kiinnittää huomiota juhlasta muodostuvaan kokonaisuuteen ja uskonnollisten elementtien osuuteen siinä.

Syrjintää koskeva lautakunnan arviointi

Arvioinnin lähtökohdat

Syrjintäoletaman syntyminen yhdenvertaisuuslain 28 §:ssä tarkoitetulla tavalla edellyttää, että vireillepanijan esittämien tai muiden asiaa käsiteltäessä esiin tulleiden seikkojen perusteella voidaan objektiivisesti arvioiden olettaa syrjinnän kieltoa rikotun. Pelkkä väite tai epäily syrjinnän kiellon rikkomisesta ei riitä oletaman syntymiseen. Täyttä näyttöä syrjinnästä ei kuitenkaan edellytetä, vaan riittävää on, että asiaa käsittelevälle toimivaltaiselle viranomaiselle syntyy esille tulleiden seikkojen valossa perustellusti oletama syrjinnän kiellon vastaisesta menettelystä. (HE 19/2014 vp, s. 93.)

Alakoulun menettely

Lautakunta on edellä tässä päätöksessä todetusti jättänyt hakemuksen tutkimatta siltä osin kuin siinä on kyse 19.12.2022 edeltäneistä tapahtumista.

Lautakunta tutkii siten hakijan esittämän perusteella alakoulun osalta, onko hakijaan kohdistunut syrjintää kevätjuhlassa vuosina 2023 tai 2024, tai niiden ohjelmistoa harjoiteltaessa.

Hakijan mukaan alakoulun kevätjuhlaan on vuonna 2023 mahdollisesti sisällytetty Suvivirsi. Hakija ei kuitenkaan ole muistanut asiaa varmasti eivätkä hän tai vastaaja ole esittäneet asiasta muuta selvitystä. Lautakunta katsoo, että asiassa ei ole esitetty sellaista selvitystä, jota objektiivisesti arvioituna syntyisi olettaa hakijaan kohdistuneesta syrjinnästä. Hakemus on siten tältä osin hylättävä.

Asiassa on riidatonta, että alakoulun kevätjuhlaan on vuonna 2024 sisällytetty uskonnollisena elementtinä Suvivirsi, ja että asiasta ei ollut ilmoitettu etukäteen oppilaiden huoltajille. Asiassa on niin ikään riidatonta, että Suvivirttä on harjoitettu koulussa ennen kevätjuhlaa. Hakijan mukaan menettely on johtanut siihen, että hänen huoltajansa ei ole voinut sopia erityisjärjestelyistä kuten hakijan poistumisesta virren ajaksi juhlassa tai sitä harjoiteltaessa. Hakijalle ei myöskään etukäteen tai tilaisuudessa kerrottu mahdollisuudesta poistua virren ajaksi, eikä se keskeltä salia ja penkkiriviä myöskään olisi huomiota herättämättä ollut mahdollista.

Vastaaja on esittänyt, että Suvivirsi on laulettu toisena yhteislauluna osana kouluun liittyvää kulttuuriperinnettä, ja sitä on harjoitettu luokassa ja kenraaliharjoituksessa osana muuta ohjelmaa. Oppilaiden kanssa on keskusteltu siitä, että Suvivirren laulaminen on vapaaehtoista ja siitä, että oppilas voisi päättää asiasta itse. Vastaajan mukaan huoltajille ei ole ilmoitettu juhlan sisällöstä, koska heitä ei ole kutsuttu juhlaan.

Lautakunta toteaa, että koulun yhteiset juhlat tulee järjestää kaikille yhteisenä ja siten, että kaikki voivat osallistua niihin vakaumuksesta riippumatta. Lautakunta toteaa kuitenkin, että suomalaiseen kulttuuriperinteeseen kuuluvan yksittäisen evankelisluterilaiseen uskontoon viittaavan uskonnollisen elementin sisällyttäminen koulun yhteiseen juhlaan kuten kevätjuhlaan ei yksinään synny olettamaa muuhun uskontokuntaan tai mihinkään uskontokuntaan kuulumattomaan oppilaaseen kohdistuneesta syrjinnästä. Vastaava tulkinta on omaksuttu muun muassa Opetushallituksen ohjeessa 2022, ohjeessa viitatuissa perustuslakivaliokunnan mietinnöissä sekä aluehallintovirastossa. Lautakunta toteaa lisäksi selvyyden vuoksi, että nyt arvioitavana olevassa asiassa ei ole esitetty eikä ole myöskään ilmennyt aihetta arvioida, että kevätjuhla olisi järjestetty tavalla, jossa olisi tosiasiasa arvioitava olevan kyse uskonnonharjoittamisesta.

Sinänsä kaikille yhteiseksi tarkoitettu, yksittäisen uskonnollisen elementin sisältävä kevätjuhla voi kuitenkin olla järjestetty tavalla, joka syrjii muihin kuin evankelisluterilaiseen uskontokuntaan tai mihinkään uskontokuntaan kuulumattomia oppilaita. Arvioitaessa, syntyykö asiassa olettaa syrjinnästä, merkitystä on erityisesti sillä, miten juhlan järjestelyt on tosiasiasa toteutettu juhlaan sinänsä hyväksytysti sisällytettyjen oppilaiden uskonnon tai

vakaumuksen vastaisten uskonnollisten elementtien osalta. Tässä arvioinnissa voidaan Opetushallituksen ohjeessakin viitatusti ottaa huomioon etukäteistiedottaminen oppilaille ja näiden huoltajille juhlien sisällöstä, juhlan ohjelman kokonaisjärjestelyt, mahdolliset oppilaan tai tämän huoltajan toiveesta toteutetut oppilaskohtaiset erityisjärjestelyt sekä näistä oppilaalle aiheutuneet seuraukset.

Nyt arvioitavana olevassa asiassa alakoulu ei ollut etukäteen ilmoittanut oppilaiden huoltajille, että kevätjuhla sisältäisi uskonnollisen elementin eikä hakijan huoltajan ole siten ollut mahdollista pyytää koulua toteuttamaan erityisjärjestelyjä kuten mahdollistamaan hakijan poistumista uskonnollisen elementin ajaksi. Ottaen huomioon, että hakija on tapahtuma-aikaan ollut alakoulun oppilas eli hyvin nuori, asiassa on annettava korostunut merkitys hakijan huoltajan mahdollisuuksille vaikuttaa tapahtumainkulkuun. Esitetyn selvityksen perusteella koulu on jollain tarkkuudella ilmoittanut Suvivirren sisällyttämisestä ohjelmaan suoraan oppilaille. Tämän ei kuitenkaan voida arvioida taanneen hakijan yhdenvertaista kohtelua, etenkin kun otetaan huomioon, että oppilaille ei tässä yhteydessä ole kerrottu mahdollisuudesta järjestää salista poistuminen virren ajaksi. Asiaa arvioitaessa on lisäksi otettava huomioon, että esitetyn selvityksen perusteella virttä ei ole sijoitettu juhlan alkuun tai loppuun, ja että hakija on istunut tilaisuudessa keskellä penkkiriviä, eikä hänen siten ole myöskään ollut mahdollista huomiota herättämättä poistua tilaisuudesta virren ajaksi. Näissä olosuhteissa lautakunta arvioi, että hakijaa on kohdeltu vakaumuksensa perusteella epäsuotuisammin kuin muita kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa. Asiassa syntyy siten oletettava välittömästi syrjinnästä.

Lautakunta katsoo, että asiaa on arvioitava vastaavasti myös siltä osin kuin asiassa on kyse Suvivirren harjoittelemisesta ennen kevätjuhlaa. Esitetyn selvityksen perusteella oppilaiden on lähtökohtaisesti edellytetty olevan läsnä Suvivirttä ja muuta kevätjuhlan ohjelmaa harjoiteltaessa. Lautakunta katsoo, ettei tältäkin osin hakijan yhdenvertaisuuden takaamisen kannalta riittävänä voida pitää sitä, että oppilaille on kerrottu Suvivirren laulamisen vapaaehtoisuudesta. Lautakunta katsoo, että asiassa syntyy oletettava hakijaan kohdistuneesta syrjinnästä erityisesti sen vuoksi, että hakijan huoltajille ei ole ilmoitettu Suvivirren harjoittelemisesta eikä siten mahdollistettu erityisjärjestelyjen pyytämistä, ja sen vuoksi, että hakijalle ei myöskään tosiasiasa ole tarjottu mahdollisuutta poistua vakaumuksensa vastaisen ohjelman harjoittelemisen ajaksi.

Vastaaja ei ole selvittänyt, että menettely olisi yhdenvertaisuuslain 11 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla perustunut lakiin. Koska asiassa on kyse julkisen vallan käytöstä ja koulutuksen saamisesta, ei erilaista kohtelua voi oikeuttaa pykälän 2 momentissa tarkoitetuin perustein. Vastaaja ei siten ole kyennyt kumoamaan asiassa syntyneitä syrjintäolettamia. Vastaajakunnan koulun on näin ollen katsottava syrjineen hakijaa välittömästi vakaumuksen perusteella järjestäessään uskonnollisen elementin eli Suvivirren sisältävän

kevätkuuhlan ja harjoitellessaan oppilaiden kanssa Suvivirttä siitä etukäteen tiedottamatta ja varaamatta hakijalle tosiasiallista mahdollisuutta poistua juhlasta tai harjoituksesta täksi ajaksi.

Yläkoulun menettely

Asiassa on riidatonta, että hakijan yläkoulun joulujuhlaan vuonna 2024 on sisältynyt Varpunen jouluaamuna -kappale, mistä ei ilmoitettu etukäteen huoltajille tai oppilaille. Hakijan mukaan menettely on tässäkin tilanteessa johtanut siihen, että hänen huoltajansa ei ole voinut sopia erityisjärjestelyistä kuten hakijan poistumisesta uskonnollisen esityksen ajaksi juhlassa. Hakijalle ei myöskään etukäteen tai tilaisuudessa kerrottu mahdollisuudesta poistua esityksen ajaksi, eikä se keskeltä salia ja penkkiriviä myöskään olisi huomiota herättämättä ollut mahdollista.

Vastaaja on esittänyt, että koska Varpunen jouluaamuna kuului koulun käsityksen mukaan jouluperinteeseen, ei sen sisällymisestä juhlan ohjelmaan ilmoitettu etukäteen. Vastaaja on lisäksi todennut, että Varpunen jouluaamuna oli toteutettu esityksenä ja että se oli ollut sitä esittäneiden oppilaiden oma toive.

Lautakunta toteaa, että Varpunen jouluaamuna -kappaletta voidaan pitää perinteisenä suomalaiseseen jouluperinteeseen kuuluvana kappaleena. Vaikka kappale ei ole virsi, sisältyy siihen kuitenkin selkeät viittaukset Jumalaan ja enkeleihin, jotka molemmat kuuluvat keskeisesti evankelisluterilaisen uskonnon oppeihin. Lautakunta katsoo, että kappaletta voidaan siten pitää sellaisena uskonnollisena elementtinä, josta johtuvaa syrjintää tulee arvioida vastaavasti kuin edellä alakoulun kevätkuuhlaan sisällytetystä Suvivirrestä johtuvaa syrjintää on arvioitu.

Nyt arvioitavana olevassa asiassa yläkoulu ei ollut etukäteen ilmoittanut oppilaille tai näiden huoltajille, että joulujuhla sisältäisi uskonnollisen elementin, eikä hakijan tai hänen huoltajansa ole siten ollut mahdollista pyytää koulua toteuttamaan erityisjärjestelyjä kuten mahdollistamaan hakijan poistumista uskonnollisen elementin ajaksi. Asiaa arvioitaessa on lisäksi otettava huomioon, että esitetyn selvityksen perusteella esitystä ei ole sijoitettu juhlan alkuun tai loppuun, ja että hakija on istunut tilaisuudessa keskellä penkkiriviä. Siten hänen ei myöskään ole ollut mahdollista huomiota herättämättä poistua tilaisuudesta esityksen ajaksi. Näissä olosuhteissa lautakunta arvioi, että hakijaa on kohdeltu vakaumuksensa perusteella epäsuotuisammin kuin muita kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa. Asiassa syntyy siten oletama välittömästi syrjinnästä.

Vastaaja ei ole selvittänyt, että menettely olisi yhdenvertaisuuslain 11 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla perustunut lakiin. Koska asiassa on kyse julkisen vallan käytöstä ja koulutuksen saamisesta, ei erilaista kohtelua voi oikeuttaa pykälän 2 momentissa tarkoitetuilla perusteilla. Vastaaja ei siten ole kyennyt kumoamaan asiassa syntyneitä syrjintäoletuksia. Vastajakunnan

koulun on näin ollen katsottava syrjineen hakijaa välittömästi vakaumuksen perusteella järjestäessään uskonnollisen elementin eli Varpunen jouluaamuna -esityksen sisältävän joulujuhlan siitä etukäteen tiedottamatta ja varaamatta hakijalle tosiasiallista mahdollisuutta poistua esityksen ajaksi.

Hakija on lautakunnalle esittämässään selvityksessä viitannut myös yläkoulun menettelyyn keväällä 2025. Hakija ei ole tältä osin nimenomaisesti esittänyt tulleen syrjityksi. Selvyiden vuoksi lautakunta toteaa, että asiassa ei hakijan esittämän selvityksen perusteella synny tältä osin olettaa hakijaan kohdistuneesta syrjinnästä.

Yhdenvertaisuuden edistämisvelvollisuuden laiminlyönti

Hakija on esittänyt vastaajakaupungin menetelleen yleisemminkin puutteellisesti antaessaan ohjeistusta koulujen juhliin sisällytettäviä uskonnollisia elementtejä koskien. Lautakunta on katsonut aiheelliseksi arvioida, onko vastaajakaupunki laiminlyönyt velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta erityisesti siltä osin kuin se on antanut ohjeistusta juhlien järjestämisestä ja niistä tiedottamisesta sekä varmistunut tämän ohjeistuksen toimeenpanosta. Lautakunta on asian selvittämiseksi pyytänyt vastaajakaupungilta selvitystä siitä, millaista ohjeistusta se on antanut kouluille juhlien sisältöä koskevasta viestinnästä, uskonnollisten elementtien sisällyttämisestä juhliin sekä tästä mahdollisesti aiheutuvista juhlenaikaisista erityisjärjestelyistä.

Vastaajakaupunki on esittänyt ohjeistavansa kouluja toistuvasti juhlien järjestämisen käytännöistä. Se on todennut, että keskeinen näitä seikkoja koskeva ohje on Opetushallituksen tässäkin päätöksessä käsitelty 19.9.2022 päivitetty ohje. Vastaajakaupungin mukaan ohjetta on käsitelty kerran vuonna 2022 suomenkielisen perusopetuksen johtoryhmässä ja rehtori-infossa. Vastaajakaupunki on toimittanut myös 7.6.2024 päivätyn ohjeen, jonka se on kertonut lähettäneensä ainakin 22.5.2025 ennen kevään kevätjuhlia kouluille. Se on kertonut aluepäälliköiden käsitelleen ohjetta alueensa rehtoreiden kanssa, ja että rehtoreilla on tämän jälkeenkin ollut mahdollisuus olla aluepäälliköihin tai ohjeen laatineeseen aluepäällikköön yhteydessä yksittäistapauksissa ohjeita saadakseen. Vastaajakaupunki on vielä todennut toimittaneensa hakijan huoltajan asiassa XX.XX.2024 annetun kasvun ja oppimisen lautakunnan päätöksen tiedoksi ja tutustuttavaksi rehtoreille ja muistuttaneensa tässä yhteydessä Opetushallituksen 19.9.2022 ohjeesta.

Lautakunta katsoo, että Opetushallituksen 19.9.2022 päivitetty ohje, vastaajakaupungin kasvun ja oppimisen lautakunnan päätöksessä todettu sekä vastaajakaupungin 7.6.2024 ohje ovat sinänsä sanamuotonsa mukaisesti tulkittuina omiaan takaamaan yhdenvertaisen kohtelun siltä osin kuin kyse on tässä uskonnollisten elementtien sisällyttämisestä koulun yhteisiin juhliin, tästä tiedottamisesta sekä erityisjärjestelyjen toteuttamisesta. OPH:n ohjeessa tai lautakunnan päätöksessä ei ole nimenomaisesti otettu kantaa yhteisiin juhliin sisältyvien uskonnollisten elementtien

etukäteisharjoitteluun, eivätkä ne siten voi taata yhdenvertaista kohtelua tältä osin. Vastaajakaupungin 7.6.2024 ohjeessa kehoitetaan huomioimaan juhlan harjoittelussa ja toteutuksessa, että vastoin vakaumusta ei tarvitse

toimia, ja mainittu tästä esimerkkinä Suvivirren laulaminen tai sanojen opettelu. Ohjeessa ei kuitenkaan ole täsmällisemmin ohjeistettu viestintää tai erityisjärjestelyjä koskevia menettelytapoja.

Lautakunta toteaa, että vastaajakaupunki on edellä esitetysti antanut kouluille koulutusta ja ohjeistusta yhteisten juhlien järjestämisestä, vaikkakin uskonnollisten elementtien etukäteisharjoittelua koskeva ohjeistus on jäänyt vähäiseksi. Asiaa arvioitaessa on myös otettava huomioon, että vastaajakaupungin kouluissa on tästä huolimatta tässä hakemusasiassa ja asiassa YVTLTK/XXXB/2024 esitetysti toistuvasti menetelty ohjeistuksesta poiketen siten, että lautakunta on arvioinut menettelyssä olleen kyse vakaumukseen perustuneesta syrjinnästä. Lautakunta katsoo, että vastaajakaupunki on laiminlyönyt velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta, kun se ei ole riittävässä määrin varmistunut siitä, että koulut soveltaisivat niille annettua ohjeistusta siten, että yhteisiä juhlia järjestettäessä taataan myös muiden kuin evankelisluterilaiseen uskontokuntaan kuuluvien oppilaiden yhdenvertaisuus.

Lautakunta määrää vastaajakaupungin ryhtymään yhdenvertaisuuden edistämiseksi tarpeellisiksi katsomiinsa tehokkaisiin, tarkoituksenmukaisiin ja oikeasuhtaisiin toimenpiteisiin sen varmistamiseksi, että koulujen yhteisiä juhlia järjestettäessä otetaan aiempaa systemaattisemmin huomioon myös tässä päätöksessä esitettyjen seikkojen valossa koulujen yhteisten juhlien vaikutus vakaumukseltaan muiden kuin evankelisluterilaiseen uskontokuntaan kuuluvien oppilaiden yhdenvertaisuuden toteutumiseen. Toimintaympäristönsä parhaiten tuntevana vastaajakaupungilla on harkintavalta tarkoituksenmukaisimpien keinojen valinnassa.

Uhkasakon asettaminen

Lautakunta on kieltänyt hakijaan vastaajakaupungin järjestämässä koulutuksessa kohdistuneen syrjinnän uusimisen eli kieltänyt järjestämästä yhteisiä juhlia tavalla, joka johtaa syrjii hakijaa vakaumuksen perusteella. Kieltopäätös koskee myös juhlien ohjelman harjoittelua. Selvytyden vuoksi lautakunta toteaa, että kieltä kohdistuu vastaajakaupunkiin erityisesti siltä osin kuin kyse on hakijan nykyisen yläkoulun syrjivän menettelyn päättämisestä, mutta myös siltä osin kuin kyse on muusta vastaajakaupungin ylläpitämästä oppilaitoksesta, jossa hakija mahdollisesti tulevaisuudessa opiskelee.

Hakija on vaatinut uhkasakon asettamista yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan päätöksen tehosteeksi. Hakija on esittänyt huoltajansa käyneen jo useamman vuoden ajan vastaajan kanssa keskustelua siitä, miten koulujen yhteisiin juhliin sisältyvistä uskonnollisista elementeistä tulisi hänen tulkintansa mukaan viestiä. Hakijan mukaan vastaaja on suhtautunut toimintaa

ohjaavien sääntöjen noudattamiseen välinpitämättömästi, eikä tule oma-aloitteisesti ilman uhkasakon uhkaa muutamaaan toimintaansa säännösten mukaiseksi.

Lautakunta toteaa, että vastaajan selvityksen perusteella ei voi vakuuttua siitä, mikä on sen oma käsitys koulujen yhteisten juhlien järjestämisessä huomioon otettavista velvollisuuksista eri vakaumusten yhdenvertaisen takaamiseksi. Vastaaja on lautakunnalle antamassaan selvityksessä yhtäältä katsonut, että tiedottaminen yhteisiin juhliin sisältyvistä uskonnollisista elementeistä ei ole tarpeellista. Vastaaja on toisaalta toimittanut lautakunnalle esimerkiksi kouluille antamansa 7.6.2024 päivätyn ohjeistuksen, jossa kouluja ohjeistetaan huomioimaan oikeus olla toimimatta vakaumuksen vastaisesti sekä juhlan harjoittelussa että toteutuksessa, ja tiedottamaan koteja etukäteen esimerkiksi Suvivirren paikasta juhlan ohjelmassa siitä riippumatta, osallistuvatko oppilaan huoltajat juhlaan vai eivät.

Uhkasakon asettamista arvioitaessa on lisäksi otettava huomioon lapsen edun ja oikeuksien turvaaminen sekä se, että tässä päätöksessä esitetysti hakijaan kohdistunut syrjintä on ollut luonteeltaan jatkuvaa. Lautakunta katsoo, että yksin sen perusteella, että hakijan yläkoulussa on keväällä 2025 tiedotettu Suvivirren sisällymisestä kevätjuhlaan ja varattu mahdollisuus erityisjärjestelyiden tekemiseen, ei voida vakuuttua siitä, että hakijaan kohdistunut syrjintä ei olisi vaarassa jatkua.

Edellä todettuihin seikkoihin nähden lautakunta katsoo aiheelliseksi tehostaa kieltoa uusia hakijaan vastaajakaupungin yläkoulun yhteisissä juhlissa vakaumuksen perusteella kohdistunutta syrjintää 10 000 euron uhkasakolla. Kieltopäätöstä on noudatettava viimeistään kahden viikon kuluessa tämän päätöksen tiedoksisaannista.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta annetun lain (1327/2014) 13 §:n 4 momentin mukaisesti lautakunnan kieltopäätöstä on noudatettava muutoksenhausta huolimatta, ellei hallinto-oikeus toisin määrää.

Hyvitystä koskeva suositus

Hakija on pyytänyt lautakuntaa suosittamaan vastaajaa maksamaan hakijalle hyvitystä.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi yhdenvertaisuuslain 20 §:n 3 momentin mukaan suosittaa hyvityksen maksamista syrjinnän kohteeksi joutuneelle. Yhdenvertaisuuslain 24 §:n 1 momentin mukaan hyvityksen tulee olla oikeudenmukaisessa suhteessa teon vakavuuteen. Teon vakavuutta arvioidaan ottamalla huomioon rikkomuksen laatu, laajuus ja kesto.

Yhdenvertaisuuslain esitöiden mukaan rikkomuksen laatu, laajuus ja kesto vaikuttavat hyvityksen määrään siten, että mitä vakavammasta ja mitä kauemmin jatkuneesta oikeudenloukkauksesta on kysymys, sitä suurempi

tuomittavan hyvityksen tulisi olla. Rikkomuksen vakavuutta arvioidaan objektiivisten kriteerien eikä pelkästään loukatun subjektiivisen kokemuksen perusteella. Syrjinnän laatua ja laajuutta arvioitaessa voidaan kiinnittää huomiota esimerkiksi siihen, mitä ja kuinka vakavia seurauksia syrjinnästä on loukatulle aiheutunut, onko syrjintä ollut tietoista ja onko syrjintä perustunut useaan syrjintäperusteeseen. Hallituksen esityksessä korostetaan oikeasuhtaisuutta hyvityksen määrän arviointia ohjaavana periaatteena. (HE 19/2014 vp, s. 90.)

Edellä tässä päätöksessä esitetysti vuonna 2024 vastaajakaupungin alakoulussa on järjestetty kevätjuhla ja yläkoulussa joulujuhla siten, että hakijaan on kohdistunut syrjintää vakaumuksen perusteella. Hakijalle aiheutuneita seurauksia arvioitaessa on otettava huomioon hakijan nuoresta iästä johtuva haavoittuvuus ja omien vaikutusmahdollisuuksien

vähyys. Syrjiväksi katsotun menettelyn vakavuutta korostaa menettelyn toistuvuus sekä vastaajakaupungin ja nyt kyseessä olevien koulujen yhdenvertaisuuslain 5 ja 6 §:stä johtuva velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta, perustuslain 22 §:stä johtuva velvollisuus turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen sekä Opetushallituksen ohjeistuksesta johtuvat koulun juhlia koskevat velvollisuudet.

Todetut seikat kokonaisuutena huomioon ottaen lautakunta suosittaa vastaajaa maksamaan hakijalle 2 500 euron hyvityksen, jota on pidettävä määrältään oikeudenmukaisena suhteessa teon vakavuuteen.

Johtopäätös

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta jättää hakemuksen tutkimatta siltä osin kuin siinä on kyse hakijaan ennen 19.12.2022 kohdistuneesta syrjinnästä.

Lautakunta hylkää hakemuksen siltä osin kuin asiassa on kyse alakoulun 2023 kevätjuhlasta.

Lautakunta katsoo hakijaan kohdistuneen välitöntä vakaumukseen perustunutta syrjintää siltä osin kuin asiassa on kyse vastaajakaupungin alakoulussa kevätlukukauden 2024 päätteeksi järjestetystä kevätjuhlasta sekä vastaajakaupungin yläkoulussa syyslukukauden 2024 päätteeksi järjestetystä joulujuhlasta. Lautakunta kieltää uusimasta syrjintää.

Lautakunta katsoo vastaajakaupungin laiminlyöneen velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta.

Lautakunta asettaa kieltopäätöksensä tehosteeksi 10 000 euron uhkasakon. Päätöstä on noudatettava viimeistään kahden viikon kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

Lautakunta suosittaa vastaajaa maksamaan hakijalle 2 500 euron hyvityksen.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan päätös

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta päätti hyväksyä esittelijän esityksen.

Sovelletut oikeusohjeet

Perusteluissa mainitut sekä
Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 20 §
Uhkasakkolaki (1113/1990) 4, 6 ja 8 §

Muutoksenhaku

Lautakunnan asettamaan suositukseen hakijalle maksettavasta hyvityksestä ei saa hakea muutosta.

Muilta osin päätökseen saa hakea muutosta hallinto-oikeudelta. Muutoksenhakuohjaus liitteenä.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan kokoonpano

Asian ovat päättäneet Outi Anttila (puheenjohtaja), Maria Rantamäki (ään.), Pauli Rautiainen ja Kimmo Rilasmaa (ään.). Asian esittelijä Sanni Strandén.

Asiaa ratkaistaessa on toimitettu äänestys. Äänestyslausunnot (2 kpl) ovat tämän päätöksen liitteenä.

Jäsen Maria Rantamäen äänestyslausunto

Olen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan enemmistön kanssa samaa pääasiasta ja siitä, että kaupungille on asetettava uhkasakko päätöksessä yksilöidyn toimintavelvollisuuden tehosteeksi.

Olen lautakunnan enemmistön kanssa eri mieltä siitä, onko lautakunta voinut suosittaa vastaajalle, että tämä maksaa hakijalle hakijan vaatimaa suuremman hyvityksen ilman, että vastaajalle on varattu tilaisuus tulla tästä mahdollisuudesta kuulluksi. Lautakunta ei kuulemisperiaatteen loukkaamisen vuoksi voi tässä asiassa suosittaa suurempaa hyvitystä, kuin mitä hakija on vaatinut. Katson, että lautakunnan olisi tullut suosittaa vastaajaa maksamaan hakijalle enintään tämän vaatiman 1 000 euron suuruisen hyvityksen.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi yhdenvertaisuuslain 20 §:n 3 momentin mukaan suosittaa hyvityksen maksamista syrjinnän tai vastatoimien kohteeksi joutuneelle. Säännöstä koskevan hallituksen esityksen mukaan lautakunta voisi suosituksessaan lausua myös sopivaksi katsomastaan hyvityksen määrästä. Suosituksessa ei olisi kyse täytäntöönpanokelpoisesta hallintopäätöksestä eikä sen tehosteeksi olisi mahdollista asettaa uhkasakkoa. Lautakunnan antamaan suositukseen ei voisi myöskään hakea muutosta. Mikäli lautakunnan suositusta ei noudatettaisi, olisi syrjinnän tai vastatoimien kohteeksi joutuneen vaadittava hyvitystä käräjäoikeudessa. (HE 148/2022 vp, s. 73) Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta ei siten ole sidottu hakijan esittämään hyvityksen määrään eikä siihenkään, vaatiiko syrjinnän tai vastatoimien kohteeksi joutunut hakija hyvitystä vai ei.

Lautakunnan menettelyyn sovelletaan hallintolakia, jollei yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta annetussa laissa, yhdenvertaisuuslaissa tai tasa-arvolaisissa menettelystä toisin säädetä (laki yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta 12 §). Mainituissa laeissa ei ole säädetty poikkeuksia hallintolain 34 §:n mukaiseen kuulemisperiaatteeseen. Hallintolain 34 §:n 1 momentin mukaan asianosaiselle on ennen asian ratkaisemista varattava tilaisuus lausua mielipiteensä asiasta sekä antaa selityksensä sellaisista vaatimuksista ja selvityksistä, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun. Pykälän esitöissä todetaan, että kuulluksi tulemisen oikeus koskee lähtökohdiltaan kaikkia sellaisia asioita, joissa asianosaisella voidaan katsoa olevan intressi antaa selvitystä (HE 72/2002 vp, s. 96). Oikeus tulla omassa asiassa kuulluksi on lisäksi perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan yksi hallinnon keskeisistä oikeusturvaperiaatteista.

Totean, että lautakunnalle on annettu toimivalta hyvitystä koskevien suositusten antamiseen oikeusturvan edistämiseksi ja sen varmistamiseksi, että lautakuntaa hyödynnetään täysimääräisesti matalan kynnyksen oikeussuojaelimenä (HE 148/2022 vp, s. 37). Tarkoituksena siten on, että lautakunnan hyvityssuosituksia noudatetaan ja suositusten mukaiset hyvitykset maksetaan. Lisäksi on huomioitava, että lautakunnan suosituksella voi olla merkitystä tilanteessa, jossa tuomioistuin harkitsee hyvityksen määrää mahdollisessa samaa asiaa koskevassa yhdenvertaisuuslakia koskevassa riita-asiassa (HE 148/2022 vp, s. 36). Suositus voidaan ottaa huomioon myös, kun tuomioistuin

harkitsee oikeudenkäyntikulujen kohtuullistamista hyvitystä koskevassa asiassa. (ks. HE 201/2022 vp, s. 27 ja HE 107/1998 vp, s. 20–21). Vaikka lautakunnan antama suositus hyvityksestä ei ole täytäntöönpanokelpoinen, on lautakunnan suositus hyvityksestä kuitenkin vastaajan näkökulmasta kielteinen ratkaisu. Sillä voi edellä kuvatuin tavoin myös olla todellista merkitystä niin hakijalle kuin vastaajallekin. Selvää on, että vastaajan edun mukaista ei ole, että sitä suositetaan maksamaan hyvitys hakijalle. Vastaajalla on siten selvä intressi antaa hyvitystä koskevaan asiaan selvitystä.

Lautakunnan vastaajalle toimittamissa vastauspyynnöissä ei ole tuotu esiin sitä, että lautakunta voi suosittaa hyvitystä maksettavaksi riippumatta siitä, onko hakija vaatinut hyvitystä. Vastauspyynnössä ei myöskään ole tuotu esiin sitä, että lautakunta ei ole sidottu hakijan vaatimaan hyvityksen määrään, vaan että se voi arvioida asianmukaisen hyvityksen hakijan vaatimaa suuremmaksi. Koska lautakunta ei ole informoinut näistä seikoista vastaajaa, on vastaaja voinut ainoastaan varautua korkeintaan 1 000 euron suuruisen hyvityksen suosittamiseen. Se, että lautakunta suosittaa vastaajalle vaadittua suuremman hyvityksen maksamista ilman, että vastaajalle on annettu tilaisuus lausua tästä seikasta, on vastaajalle yllättävä lopputulos. Voi olla, että hakija on jättänyt lausumatta tarkemmin hyvityksen määrään vaikuttavista seikoista, koska se ei ole ollut tietoinen lautakunnan edellä mainitusta käytännöstä. Hakijan vaatimusta suuremman hyvityksen suosittaminen on siten vastoin vastaajan oikeutettuja odotuksia. Vastaajan kuulematta jättäminen ja sen yllättäminen päätöksen sisällöllä ei ole hyvän hallinnon periaatteiden ja hallintolain mukaista.

Hyvityksen maksamista koskeva suositus on lopullinen, koska siihen ei saa hakea muutosta. Sen vuoksi on vieläkin tärkeämpää kuulla vastaajaa asianmukaisesti. Se, että lautakunnan hyvityspäätös on vain suositus, on tässä yhteydessä merkityksetöntä ottaen huomioon edellä suosituksen merkityksestä asianosaisille todettu ja se, että kyse on selvästi sellaisesta asiasta, jossa vastaajalla on intressi tulla kuulluksi.

Näin ollen päädyn siihen, että lautakunta ei voi kuulemisperiaatteen loukkaamisen vuoksi suosittaa vastaajaa maksamaan hyvitystä hakijalle 1 000 euroa enempää.

Äänestyksen lopputuloksen johdosta velvollisena lausumaan hyvityksen määrästä ilmoitan olevani tästä asiasta lautakunnan enemmistön kanssa samaa mieltä.

Jäsen Kimmo Rilasmaan äänestyslausunto

Erimielisyyteni koskee sitä, onko hakijan kohdalla syntynyt syrjintäoletta sen vuoksi, että vastaajakaupunki olisi laiminlyönyt velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta sekä sille määrättävään 10 000 euron uhkasakkoon ja 2 500 euron hyvitykseen hakijalle. Olen näistä johtopäätöksistä eri mieltä ja hylkään siksi hakemuksen näiltä osin. Selvyyden vuoksi totean, että olen lautakunnan enemmistön kanssa yhtä mieltä siitä, miltä osin hakemus on jätettävä tutkimatta.

Perustelen äänestyslausuntoani seuraavasti. Perustuslakivaliokunta on mietinnössään vuonna 2014 (PeVM 2/2014 vp) käsitellyt uskonnon ja omantunnon vapauden huomioon ottamista koulujen tilaisuuksissa perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten näkökulmasta. Mietinnössä perustuslakivaliokunta ei katsonut olevan aihetta muuttaa aiempaa kantaansa koulujen perinteisten juhlien osalta, minkä mukaan yksittäisen virren laulaminen ei tee tilaisuudesta uskonnon harjoittamista. Mietinnön mukaan perustuslaista tai Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännöstä ei seuraa vaatimusta poistaa koulun toiminnasta kaikkea uskontoon viittaavaa sisältöä, eikä sellaisen aineksen välttäminen edistä uskonnollista suvaitsevaisuutta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen suuri jaosto on 18.3.2011 antamassaan ratkaisussa (CASE OF LAUTSI AND OTHERS v. ITALY 18.3.2011) katsonut, ettei krusifiksien pito italialaisissa valtion koulujen luokkahuoneissa rajoita lasten uskonnonvapautta. Ratkaisun perustelujen mukaan tapauksessa ei ollut esitetty näyttöä siitä, että uskonnollisten symbolien näytteillä pitäminen olisi saattanut vaikuttaa oppilaisiin heidän muodostaessaan käsityksiä uskonnosta. Krusifiksi arvioitiin vain passiiviseksi symboliksi.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta on lokakuussa 2024 antamassaan ratkaisussa (YVTLTK XX/2023) katsonut, että lähetystyöntekijänä ja hengellisen musiikin esittäjänä tunnetun esiintyjän konsertti koulussa koulupäivän aikana keväällä 2023 oli riidattomasti kristinuskon harjoittamiseksi katsottava tilaisuus. Lautakunta katsoi syrjintäoletettaman syntyneen, eikä vastaaja ollut kumonnut sitä esittämillään perusteilla. Lisäksi lautakunta oli katsonut koulun laiminlyöneen velvollisuutensa edistää yhdenvertaisuutta siltä osin kuin se oli jättänyt tiedotteessa mainitsematta, että kyse oli ollut seurakunnan kuorosta ja, että tilaisuutta oli mainostettu seurakunnan toimintana. Johtopäätöksensä lautakunta oli todennut, että hakijaan oli kohdistunut vastaajan ylläpitämän oppilaitoksen menettelyn johdosta välitöntä syrjintää uskonnon ja vakaumuksen perusteella ja kieltänyt vastaajaa uusimasta syrjintää sekä suosittanut vastaajaa maksamaan hakijalle 1 500 euron hyvityksen.

Edellä mainittu huomioon ottaen olen sitä mieltä, ettei käsiteltävässä tapauksessa alakoulun kevätjuhlaan 2024 sisällytetty Suvivirsi tai yläkoulun joulujuhlaan 2024 sisällytetty Varpunen jouluaamuna -kappale kummatkaan muodosta syrjintäoletttamaa hakijaa kohtaan. Suvivirsi kuuluu olennaisena osana suomalaiseen kulttuuriperintöön, eikä sen tai Varpunen jouluaamuna-kappaleen esittämisestä ole erikseen tarvinnut tiedottaa hakijalle. Käsiteltävä tapaus eroaa edellä mainitusta lautakunnan aiemmasta ratkaisusta erityisesti siltä osin, ettei viimeksi mainittu koskenut yksittäistä suomalaiseen kulttuuriperintöön vakiintuneesti kuuluvaa virttä tai musiikkikappaletta, vaan kyseessä oli

ollut kokonainen konsertti, jossa oli esitetty myös gospel-musiikkia sekä esitelty seurakunnan toimintaa.

Vastaajan velvoittaminen maksamaan hyvitysmaksu hakijalle sekä määrättävä uhkasakko lähettäisi myös väärän viestin siltä osin, että oppilaille on perusteltua tarjota mahdollisuus tutustua oman maansa kulttuuriperintöön. Vallitsevassa kuntien heikentyneessä taloudellisessa tilanteessa kouluihin kohdistuu myös säästöpaineita. Lisätehtävien antaminen kouluille etukäteisten tiedostusvastuiden ja erilaisten syrjintäväitteiden poissulkemiseksi veisi tarpeettomasti resursseja koulujen kasvatukselliselta ja sivistykselliseltä ydintehtävältä.